

Norway
grants

**ПРЕВЕНЦИЯ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ
И НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА**

НАРЪЧНИК В ПОЛЗА НА УЧИТЕЛЯ

Проектът „РЕ-АКЦИЯ чрез информация срещу домашното насилие и насилието по полов признак“, се изпълнява с финансовата подкрепа на Малка грантова схема по Програма „Правосъдие“ на Норвежкия финансов механизъм 2014-2021

НАРЪЧНИК В ПОМОЩ НА УЧИТЕЛИ „ПРЕВЕНЦИЯ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ И НАСИЛИЕТО ПО ПОЛОВ ПРИЗНАК“

Наръчникът е създаден в изпълнение на Дейност 2
„Изработка и отпечатване на Наръчник в помощ на учители
„Превенция на домашното насилие и насилието по полов
признак“ по проект „РЕ-АКЦИЯ чрез информация срещу
домашното насилие и насилието по полов признак“, изпълняван
с финансовата подкрепа на Малка грантова схема по
Програма „Правосъдие“
на Норвежкия финансов механизъм 2014-2021

Бенефициент по проекта е Сдружение Евроклуб Жена,
а партньори по проекта са Община Тунджа и
Ямболска търговско-промишлена палата

Този Наръчник е създаден в рамките на проект „РЕ-АКЦИЯ чрез информация
срещу домашното насилие и насилието по полов признак“, с финансовата подкрепа
на Норвежкия финансов механизъм 2014 -2021, Малка грантова схема по Програма
„Правосъдие“. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Община
Тунджа и при никакви обстоятелства не може да се приема, че отразява официалното
становище на Програмния Оператор или на Донора.

ПРОЕКТ:
РЕ-АКЦИЯ
чрез информация срещу
ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ
И НАСИЛИЕТО ПО ПОЛОВ ПРИЗНАК

Проектът „РЕ-АКЦИЯ чрез информация срещу домашното насилие и насилието по полов признак“, № BGJUSTICE-4.002-0009, се изпълнява с финансовата подкрепа на Малка грантова схема по Програма „Правосъдие“ на Норвежкия финансов механизъм 2014-2021.

Бенефициент: Сдружение ЕВРОКЛУБ ЖЕНА

Партньор: Община ТУНДЖА

Партньор: Ямболска търговско-промишлена палата

ПРОЕКТ NO: BGJUSTICE-4.002-0009

ДОГОВОР: № BGJUSTICE -4.002-0009-C01

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ПРОЕКТА: 15 МЕСЕЦА

НАЧАЛО НА ПРОЕКТА: 05.01.2023

БЮДЖЕТ НА ПРОЕКТА: 186 305,32 лв

Програмен Оператор на Програма „Правосъдие“ на Норвежкия финансов механизъм 2014-2021: Министерство на Правосъдието

Основна цел на проекта: да осигури подходи в работата с уязвими групи, деца и жени от ромски общности, чрез включването им в процеси, повишавайки капацитета на професионалисти за използване подходящи подходи, за превенция на насилието при работата им с уязвими групи, повишавайки общественото съзнание за проблемите на ромските жени и дискриминация, с която се сблъскват, чрез работа с няколко училища и фирми, в които се

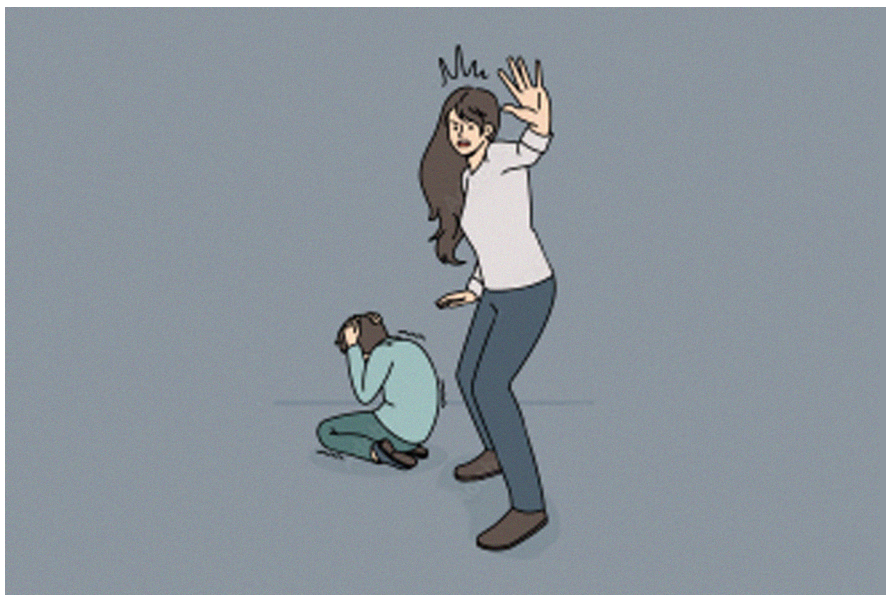

Norway grants

обучават и работят предимно представители на ромската общност, на територията на община Тунджа и област Ямбол.

Чрез реализирането на информационни кампании, насочени към учители, специалисти, медиатори, за повишаване информираността и чувствителността на обществото към проблема и информационни кампании за повишаване осведомеността с фокус към ромското общество и най-вече жените и децата, проектът ще доведе до подобряване на положението на ромската общност, най-вече жени и деца, ограничавайки задълбочаването на полозите неравенства, а от там и дискриминацията и стереотипите, които имат негативен отзвук в развитието на цялото общество, най-вече в семейството, в училище, на работа.

Norway grants

Настоящият наръчник “Превенция на домашното насилие и насилието по полов признак” е предназначен да бъде в помощ на учители и всички други участници в образователния процес - педагогически съветници, директори, училищни психолози, образователни експерти. Наръчникът има за цел да ги запознае с домашното насилие, така че те да могат да го разпознават и да посрещат емоционалните нужди на деца, живеещи в среда на насилие между партньори и деца, жертви на домашно насилие. Също така, наръчника предлага превантивни уроци, които могат да бъдат прилагани в учебна среда.

СЪДЪРЖАНИЕ

Домашно насилие.....	7
Насилие, основано на пола	8
Легитимация на домашното насилие	11
Не-легитимация на домашното насилие.....	12
Ефекта на домашното насилие в училищата	12
Задължения на училищата, произтичащи от нормативната уредба.....	15
Специфики на работата с ромски деца. Защита от дискриминация и стереотипи	16
Как могат училищата да участват в борбата с домашното насилие?.....	20
Предложения за урок с ученици от начален курс	23
Схема за урок за запознаване с понятието „домашно насилие“:	24
Предложения за урок с ученици от среден курс.....	26
Разбиране на позитивните отношения в интимната връзка (подходящо за деца над 14-годишна възраст)	29
Въпросник за отношенията във връзката	31
Как светът се бори с домашното насилие и насилието основано на пола?.....	34
Международни и национални кампании	34
Използвана литература	37

ДОМАШНО НАСИЛИЕ

Домашното насилие, може да се определи като **модел на поведение във всяка връзка, който се използва за получаване или поддържане на власт и контрол** над интимен партньор. То е форма на злоупотреба, която може да има физически, сексуални, емоционални, икономически или психологически действия или заплахи за действия, които влияят върху другия. Това включва всяко поведение, което плаши, сплашва, тероризира, манипулира, обижда, унижава, обвинява, наранява физически или емоционално някого. Домашното насилие може да се случи на всеки, независимо от раса, възраст, сексуална ориентация, религия или пол. Може да възникне в редица връзки, включително двойки, които са женени, живеят заедно или провеждат интимни срещи. Домашното насилие засяга хора от всякакъв социално-икономически произход и образователни нива.

Законът за защита от домашно насилие (ЗЗДН) дава следната дефиниция:

Домашно насилие е всеки акт на физическо, сексуално, психическо или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство или в интимна връзка. (чл. 2, ал. 1). **За психическо насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие** (чл. 2, ал. 2).

Също така в ЗЗДН е посочено, че актовете на домашно насилие или психическо насилие над дете се определят за такива, независимо дали са извършени с действие или бездействие (чл. 2, ал. 3).

Според доклад за Равнопоставеността на жените и мъжете, из-

Norway grants

готвен от Министерство на труда и социалната политика (МТСП), през 2022 г. в България са били идентифицирани 736 жертви на домашно насилие, като 542 от тях са деца. В доклада се посочва също, че в България липсва официална статистика по отношение на броя на подадените сигнали за домашно насилие. Единствено Агенцията за социално подпомагане събира информация за идентифицираните случаи на домашно насилие в дирекциите «Социално подпомагане» (ДСП).

НАСИЛИЕ, ОСНОВАНО НА ПОЛА

В открито писмо до българските граждани и българските институции по повод Международния ден за елиминиране на насилието над жени¹, през 2021 година от Български фонд за жените пишат:

„ (...) за поредна година (...) броим трупове на жени, изгубили живота си от ръката на своите настоящи или бивши партньори, бащи, синове или други близки мъже. Последният подобен случай е убийството на Евгения Владимирова от София. Убита по особено жесток начин от своя съпруг, Орлин Владимиров, който с помощта на баща си слага тялото на жена си в куфар и го изхвърля в покрайнините на Перник. Днес Орлин „съжالياва за случилото се“, сякаш сам не го е извършил, сякаш не е убиец. И сякаш той не е поредният настоящ (или бивш) съпруг или партньор, който убива жена след години на тормоз и домашно насилие.

По данни на медийни публикации и според сайта www.spasena.org, от началото на 2021 г., 15 жени са изгубили живота си, убити от близък до тях мъж. Този тип насилие наричаме феминцид. Това е престъпление от омраза, извършено на основата на пола – срещу жена, защото е жена. Тези престъпления са възможни в

1 <https://bgfundforwomen.org/bg/2021/11/16/nito-edna-poveche/>

Norway grants

България и навсякъде по света, заради патриархалната култура, според която жените трябва да се подчиняват на мъжете; заради половите стереотипи, според които жените трябва да си „знаят мястото“ в кухнята и заети с децата; заради схващанията, че ревността е потвърждение за любов и напълно легитимен повод за убийство – дори съдът я тълкува като смекчаващо вината обстоятелство, а не като опасен сигнал за собственическо отношение и упражняване на контрол.“

Насилието, основано на пола е основна пречка за постигане на равенство между половете. Образователната система предоставя възможности за иновативни, ефективни и устойчиви интервенции за предотвратяване на насилието срещу и между деца, както и за промени в нагласите и вярванията по отношение на ролите на половете. Многобройни доказателства показват, че професионалното развитие на учителите е ефективен инструмент за подобряване на качеството на преподаването и повишаване на представянето на учениците. Въпреки това едва ли съществуват доказателства за ефективността на професионалното развитие на учителите в областта на насилието, основано на пола.

Все пак, съществуват изследвания², които показват връзка между ефективното професионално развитие на учителите по преподаване, отчитащо равенството на половете и ефект върху появата на насилие, преживяно от учениците в училищата.

Това показва, че учителите също могат да бъдат огромна част от решението на проблема с насилието, основано на пола. Те могат да бъдат съюзници в спирането на тази злоупотреба. Училищата са в перфектна позиция да създадат среда на не-насилие, толерантност и равенство между половете и учителите имат централна роля в тази трансформация чрез собствените си действия и чрез материала, който преподават.

2 <https://cdn.sida.se/publications/files/-gender-based-violence-and-education.pdf>

Norway grants

Причините, довеждащи до насилие, основано на пола са много-образни и сложни, но най-силно въздействие имат дискриминиращите социални норми, основани на пола, които сме възприели като общество и неравния баланс на силите между момичета, жени, момчета и мъже.

Училищата и другите учебни заведения не са изолирани от традициите, културата, нормите, обичайните закони и управлението държавните политики, които съществуват в страната и световната общност, нито от индивидуалния опит на учениците и персонала.

Ако не се адресира правилно, училищата и другите образователните институции могат имплицитно да легитимират и затвърждават вредните полови норми. Училищата могат да нормализират среда на насилие както в класната стая, така и извън нея чрез използване на авторитарна педагогика, която укрепва неравен баланс на силите между учители и ученици, от допускане на телесни наказания и чрез неправилно адресиране на секуларизиран тормоз. В различните степени на образованието – училищата и висшите учебни заведения могат да засилят традиционните норми за пола, когато се очаква мъжете и момчетата да бъдат силни и повторно да се реагира с насилие или когато насърчават мъже да кандидатстват към доминирани от мъже сектори и жени към доминираните женски сектори. Следователно е необходимо да се обърне внимание на половите норми на всички нива, включително в училищата.

Съществуват няколко механизма, чрез които обществото отрича, легитимира, нормализира и омаловажава насилието, основано

Norway grants

на пола. Един от тези механизми е серия от грешни предположения и стереотипи за насилието над жени. Тези грешни предположения оправдават насилието над жени и вменяват на жените отговорност за техните страдания.

Всички тези стереотипи и фалшиви предположения крият риск обществото да подценява насилието. Освен това, фалшивите митове около насилието над жените позволява на извършителите да действат безнаказано и легитимно и да създават опасна среда, в която се толерира насилието. А пълната липса на разбиране на динамиката допринася за изолацията и ‘впримчването’ на неговите жертви. Ето и примери за послания, които легитимират насилието над жени и такива, които му се противопоставят³:

ЛЕГИТИМАЦИЯ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ

- Ревността и контрола са признаци на любов.
- Жените избират да са обект на насилие от партньорите си, за да запазят връзката или да останат в семейното жилище.
- Жените са частично отговорни за преживяното насилие. “Ако той я бие, то това е вероятно, защото тя е направила нещо и го е заслужила”
- Мъжете упражняват насилие, защото губят контрол или защото са приели наркотици или алкохол.
- Домашното насилие е личен въпрос и не трябва да се обсъжда извън семейството

НЕ-ЛЕГИТИМИЦИЯ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ

- Уважението и личната свобода са признак на здрава връзка.
- Жените, жертви на насилие, преживяват емоционална трав-

³ http://www.surt.org/empow-air/docs/Guia_Bulgaro.pdf

ма и това следва да се има предвид, за да се разберат решенията, които вземат.

- Жените никога не са отговорни за преживяното насилие. Единствено отговорен е този, който е упражнил насилието.
- Мъжете упражняват насилие, защото смятат, че имат право на това в рамките на патриархалната система.
- Домашното насилие е обществен и политически въпрос, който следва да се обсъжда на публичната арена.

ЕФЕКТА НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ В УЧИЛИЩАТА

Детството е единственият период от човешкия живот, през който всички фундаментални задачи на развитието на индивида трябва да се случат в конкретен времеви прозорец и забавяне или отлагане води до необратими последствия. В училищна възраст детският мозък е готов за бързо когнитивно развитие и учене и този потенциал трябва да се използва по най-добрия за детето начин. Емоционалните връзки и отношенията между хората са катализатор и стабилна основа за когнитивни постижения.

Постоянното насилие и малтретиране засягат всяко измерение на живота на детето. Те засягат психическото благосъстояние, пречат на емоционалното му състояние и цялостното му развитие, понякога се проявяват във физически дискомфорт и проблем със здравето. Стабилността на психичното здраве на децата играе голяма роля в техния училищен живот и способността им да учат. А провалът на детето в училище може да засегне пряко училищната среда - приятелите, учителите и класа на ученика.

Училището е средата, която дава възможност за развитие на потенциала на децата и младежите през един значителен период от живота – средно 9 години. Това е изключително чувствителен

Norway grants

период от развитието на човека, в който влиянията на средата могат както да допринесат за изграждане на пълноценно усещане за себе си, така и да нанесат вреди върху развитието на личността. В допълнение децата прекарват голяма част от ежедневието си в училище, поради което сме длъжни да осигурим безопасна и подкрепяща среда, в която всяко дете се чувства прието с различията си и има възможност да учи и развива своя потенциал. Въпреки, че насилието в училище е сериозно предизвикателство, образователната система сама по себе си не го предизвиква. Тя отразява обществените норми и ги прави видими за всички. В същото време дава възможности за справяне с насилието в училище, но само в партниране между всички участници – училище, ученици, родители, цялата общност⁴.

По-вероятно е децата, които са подложени на домашно насилие, да имат проблеми в училище, като например да получат лоши оценки и да не успеят да развият социалните си способности. Те могат да станат насилници или да бъдат тормозени. Те могат да „избухнат“ в клас, да имат проблеми с фокусирането и да не успяват да създадат близки приятелства. Когато станат тийнейджъри, те рискуват да развият пристрастяване към психоактивни вещества, което допълнително създава цял набор от нови проблеми. Те могат да изпаднат в остра депресия, да пропуснат уроци и дори да напуснат училище.

Децата и тийнейджърите, които живеят в ситуация на домашно насилие, не се чувстват в безопасност дори извън дома. Те са склонни да пренасят напрежението, което постоянно изпитват вътре в себе си, в клас и да се превърнат в сериозен проблем за своя клас и училище. Характерно за децата на разбити семейства е също това, че те често биват местени, за да живеят с различни

4 Цялостна училищна програма за сигурна училищна среда и превенция на насилието и тормоза в училищата „Стъпки заедно

Norway grants

роднини или полагащи грижи за тях, което може значително да повлияе на успеха им в училище. Немалко са и случаите, в които биват многократно местени от едно учебно заведение в друго поради неспособността на учителския колектив и семейството да посрещнат нуждите им. В подобни случаи ситуацията на детето се усложнява многократно и предизвикателствата пред всяко следващо училище домакин стават все по-високи.

Учителите, които работят с разрушителни, агресивни или депресиранни деца, не могат да се съсредоточат напълно върху всички ученици в своя клас. Учителите и учениците заедно имат проблеми да се ангажират в нужната степен с ученето. Училищата могат да бъдат държани отговорни за подобна негативна ситуация (като ниски оценки на конкретно дете или класа, дисциплинарни проблеми или бягство от училище). Това може да окаже голям натиск върху училищата и учителите и най-вече на самите ученици.

Както казахме, въпреки, че учителите не са в позиция да предотвратят или спрат насилието, те имат изключителната позиция да повлияят трайно и положително живота на децата поради това, че се срещат ежедневно с тях. Способността на учителите да създадат и поддържат отношения със своите ученици има пряко въздействие върху емоционалната стабилност за децата, а тя е фундаментална за тяхното бъдещо израстване като успешни хора, отговорни и пълноценни граждани.

ЗАДЪЛЖЕНИЯ НА УЧИЛИЩАТА, ПРОИЗТИЧАЩИ ОТ НОРМАТИВНАТА УРЕДБА

В Българската нормативна уредба учителите и училищата нямат допълнителни отговорности, свързани с борбата с домашното насилие или насилието, основано на пола, освен **отговорността на училищните директори да информират органите по закрила незабавно в случаи на насилие или риск от насилие срещу дете.**

В случаите, при които има деца жертви на насилие или в риск от насилие, и в случаите при кризисна ситуация, установени на територията на училища, детски градини и обслужващите звена, директорите на училищата, детските градини и обслужващите звена по места са задължени незабавно да подават първоначална информация в РУ на МВР и на съответните дирекции „Социално подпомагане”.⁵

Закона за защита от домашно насилие дава възможност за изпълнение на програми за превенция в учебните заведения без да ги задължава да правят такива.

Конкретни задължения на учителите по отношение работата им с деца са разписани в Закона за закрила на детето. Такива са задълженията за незабавно уведомяване на органите по закрила – Дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или структурите на Министерство на вътрешните работи – в случаите, в които дете се нуждае от закрила⁶ и задължение за опазване информацията относно личността на детето и спазване на строга конфиденциалност по отношение разпрос-

5 file:///Users/joanaterzieva/Downloads/children_prava_zadalzhenia-1.pdf

6 ЗЗДет., Чл. 7. (1) (Изм. - ДВ, бр. 120 от 2002 г., в сила от 01.01.2003 г., доп. - ДВ, бр. 36 от 2003 г., изм. - ДВ, бр. 38 от 2006 г.) Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция «Социално подпомагане», Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

Norway grants

трансяването на лични данни за всяко дете (всяко лице до навършване на 18 годишна възраст)⁷.

Също така, учителите могат да бъдат призовани от орган по закрила да се включат в мултидисциплинарен екип, сформирани по силата на координационен механизъм за действие в случаи на насилие над дете⁸. В този случай, учителите могат да бъдат поканени да разработят част от план за действие за конкретното дете по отношение на неговите образователни нужди.

СПЕЦИФИКИ НА РАБОТАТА С РОМСКИ ДЕЦА. ЗАЩИТА ОТ ДИСКРИМИНАЦИЯ И СТЕРЕОТИПИ

В своя публикация Центърът за междуетнически диалог и толерантност „АМАЛИПЕ“ пишат следното по отношение на ромите: „България е една от страните с най-многобройно ромско население. Точният брой на ромите обаче трудно може да бъде установен, тъй като голяма част от тях се самоопределят при национално преброяване като турци, българи или власи. (...) *Противно на това, което смятат повечето хора, „роми“ не е измислено*

7 ЗЗдет., Чл. 11а. (Нов - ДВ, бр. 14 от 2009 г.) (1) Сведения и данни за дете не се разгласяват без съгласието на неговите родители или законни представители освен в случаите по чл. 7, ал. 1.

(2) В случаите, когато спрямо дете е предприета мярка за закрила, не могат да бъдат разгласявани сведения и данни за детето без писмено становище на органа за закрила, предприел мярката.

(3) Когато детето е навършило 14 години, се взема и неговото съгласие за разгласяване на сведения и данни.

8 ЗЗдет., Чл. 36г. (Нов - ДВ, бр. 24 от 2019 г., в сила от 01.07.2020 г., изм. относно влизането в сила - ДВ, бр. 101 от 2019 г.) (1) За осигуряване на защита на дете в риск или жертва на насилие или експлоатация дирекция «Социално подпомагане» създава мултидисциплинарен екип, членовете на който работят заедно до приключване на случая и който разработва план за действие за защита на детето или за предотвратяване на насилието.

Norway grants

име от последните години, наложено от медиите и някои ромски лидери. На езика на ромите романес „ром“ означава „мъж, съпруг“, а понякога „рома“ се използва като „хора“. Очевидно това име е етноним (самоназвание) на говорещите ромски език цигани от дълбока древност.⁹

Като учители, работещи с много деца, вероятно сред които и роми, е важно да знаете, че ромските деца не са обща група деца, за която са валидни някакви общи групови характеристики. Затова и основното, което следва да имате предвид при работата си с деца от ромски произход, е тяхната уязвимост като представители на група, към която често се подхожда с предразсъдъци и стереотипи и бива обект на дискриминация. Пример за стереотипно говорене спрямо ромската общност са твърденията, че „ромите обичат насилието“, „образованието за ромите не е ценност“, „ромите negliжират децата си“ и др. За да се противопостави на дискриминацията, Министерство на образованието на Република България подготвя „Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, според която **„Образователната интеграция е институционален процес, при който образователни субекти, носители на етнокултурни специфики, си взаимодействат в единна образователна среда, като в процеса на обучение и възпитание формират интеркултурни компетентности и споделени граждански ценности, запазвайки своята етнокултурна идентичност и получавайки равни възможности за социална реализация.“**

Дискриминацията е несправедливо третиране на хора и групи най-често на базата на предразсъдъци въз основа на признаци като раса, пол, възраст или сексуална ориентация. Това твърдение може да се приеме за простия отговор на въпроса „какво е дискриминация?“. Но обяснението на дискриминацията и защо

⁹ <https://amalipe.bg/wp-content/uploads/2022/08/Книга-за-uchitelya-po-SIP.pdf>

Norway grants

се случва не е просто. Човешкият мозък естествено поставя нещата в категории, за да може да осмисли света.

Така например от съвсем малки децата бързо разбират разликата между момчета и момичета. Но ценностите, които поставяме в различните категории, се научават с времето – от нашите родители и връстници, от наблюденията, чрез които изучаваме как работи света.

Предразсъдъците и стереотипите в своята същност възникват от различни пристрастия и заедно са предпоставки за възникване и поддържане на социалното неравенство. Независимо дали са положителни или отрицателни и дали са съзнателни или несъзнателни, предразсъдъците се отнасят до нагласите и чувствата, които хората имат към членовете на други групи. За разлика от тях стереотипите традиционно се определят като специфични вярвания за дадена група, като например могат да бъдат описание на това как изглеждат членовете ѝ, как се държат или какви са техните възможности. Като такива стереотипите са когнитивно представяне на това как членовете на дадена група са подобни един на друг и различни от членовете на други групи.

Важно е да се отбележи, че хората могат да са наясно с културните стереотипи и да имат когнитивно представяне на тези вярвания без лично да ги подкрепят, без чувство на предразсъдъци и без осъзнаване, че подобни стереотипи могат да повлияят на преценката или поведението на човека.

Предразсъдъците и стереотипите могат да засегнат хората и обществата по много различни начини. Проучванията свързват наличието им с по-лошо физическо здраве, както пряко, така и косвено. Примери за преки въздействия са животът в нездравословна среда и ограниченият достъп до здравни ресурси в резултат на предразсъдъците. Косвените въздействия включват стрес, свързан с предразсъдъци и променено здравно поведение. Други

Norway grants

изследвания свързват възприеманите предразсъдъци с влошено психично здраве, както по отношение на етническата идентичност, така и дори по отношение на чувството на надежда. Да бъдеш част от група, която изпитва реални или предполагаеми предразсъдъци, може да повлияе на здравето както физически, така и психически. Поради тези причини е важно образователните експерти да разпознават дискриминацията, стереотипите и предразсъдъците и да им се противопоставят.

Все пак, за някои ромски семейства все още съществуват опасни традиции, които е добре да имаме предвид при работа с деца от ромски етнос. Пример за това са **ранните бракове**. При по-консервативните групи те се инициират от родителите и са свързани с идеята за запазване на непорочността на булката преди сватбата, страх от „кражба на момичето“, „добрата грижа“ от страна на родителя (вкл. страх „младите да не тръгнат по лош път“) и преклонение пред традицията.

Би било твърде опростено обаче да припишем насилието над жени като характерно за ромската култура. Въпреки че културата е от съществено значение за разбирането и противопоставянето, не може да се позоваваме на опростени схващания за култура. По-скоро следва да разгледаме как се посредничат при наличие на насилие в общности с различни култури, чрез структурни форми на потискане като расизъм, икономическа експлоатация и т. н. Културата не трябва да се смесва с патриархата. Вместо това, ние трябва да установим **как действа патриархатът при различните култури**.

В ромските общности патриархалната система е силна и тя играе важна роля в създаването, както на обществени, така и на индивидуални идентичности.

- Ромските идентичности са взаимно свързани с традиционни социални роли на мъжете и жените. Резултатът е дефиниране на обществените роли, които са особено ограничителни и рестриктивни за жените.

Norway grants

- Семейството е основната институция за ромските общности. Около тази социална институция са изградени идентичностите и са дефинирани ролите.
- Ромското семейство се отнася към разширеното семейство, което представлява по-скоро една широка мрежа отколкото нуклеарно семейство.
- Ромското семейство е място за близки хора, за самосъхранение и защита. Но семейството е също така и място за силен обществен контрол, който ограничава женската свобода и автономност.
- Семейството е институцията, в която се запазват и предават от поколение на поколение културни ценности особено посредством ролята на жената, която е основен настойник и възпитател в семейството.
- Семейството оказва силен социален контрол върху жените, за да е сигурно, че те отговарят на предназначенията обществена роля¹⁰.

КАК МОГАТ УЧИЛИЩАТА ДА УЧАСТВАТ В БОРБАТА С ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ?

Домашното насилие се превърна в огромен проблем за българското общество, който се влоши след пандемията от COVID – 19 и наложените изолационни мерки. Ежегодно около 25 ноември¹¹ български неправителствени организации алармират за тревожен брой убити през годината жени. Убийствата са извършени от ръцете на техни настоящи или бивши партньори, бащи, синове или други близки мъже. През 2022 година 26 жени са загубили живота си по този начин, а за едва първите 4 месеца от 2023 година – 11.

10 http://www.surt.org/empow-air/docs/Guia_Bulgaro.pdf

11 25 ноември е обявен от ООН за Международен ден за елиминиране на насилието над жени.

Norway grants

В отговор на тази опустошителна тенденция много неправителствени организации, предлагат обучения на учители как да помогнат на деца, изправени пред домашно насилие. Ежегодно Министерство на правосъдието отпуска финансова помощ за изпълнение на проекти за превенция и в подкрепа на пострадалите, като през 2018 и 2023 година, поставя изискване проектите да създават програми, насочени към ученици и студенти. Не малко са и организациите от чужбина, включително програмите на Европейската комисия, които имат същата насоченост. В резултат са разработени множество програми и помагала, в помощ на училищата, които не желаят да останат безучастни. Програмите предлагат подготовка за разбирането на домашното насилие и в повечето случаи дават насоки за организиране на информационни кампании или кампании за превенция. Предлагат се също наръчници и се организират тренинги за това, как учителите могат да обсъждат темата със своите ученици.

Но прекратяването на домашното насилие не започва в училище. То започва у дома. Силните семейства правят учениците способни. Въпреки това обаче, училищата и учителите имат голямо влияние върху децата. Затова както учителите, така и останалата част от професионалистите, работещи в училищата, трябва винаги да бъдат нащрек. Насилието при интимни срещи между тийнейджъри често се случва в самото училище и ако училището не адресира подобно поведение, когато му стане известно, това може да доведе до последствия.

Понякога насилниците имат ограничителни заповеди, за да не наранят децата си. Хубаво е учителите да знаят за това и да го имат предвид. Също така е важно учителите да разбират домашния живот на ученика. Понякога нещо толкова просто, като вземането от училище, може да бъде сериозен проблем за

Norway grants

безопасността на тези деца. Ако родителят на детето живее с друг възрастен, който не е свързан с детето, рискът от домашно насилие нараства драстично.

Ето няколко конкретни неща, които учителите биха могли да правят:

- Разберете дали инциденти с домашно насилие са се случили в дома на ученика (за деца на разделени родители – и в двата му дома).
- Има ли ограничителна заповед срещу възрастен от домакинството/домакинствата на децата?
- Знаете ли с кого ще се свържете, ако домашното насилие излезе наяве? Проверете има ли Вашето училище специална процедура за действие. Запознайте се добре със задължението по закрила на децата.
- Като учител прекарвате дълги часове с учениците си. За това е важно да следите за признаци на травма и да търсите начини да помогнете, включително да се свържете с родител/полагащ грижи или със системата за закрила на децата.
- Запазете номера на горещата телефонна линия за домашно насилие на телефона си за бърз достъп за вас или вашите ученици: 0800 1 8676
- Ако Вие самата/самия сте преживели домашно насилие преди в живота си, Вие сте в уникална позиция да помогнете и предложите разбиране на Вашите ученици, които се сблъскват със същото.
- И не забравяйте, че всеки учител има силата да създаде безопасна, здравословна култура в класната стая, която насърчава доброто поведение и здравия морал.

! Независимо дали сте педагог, родител или настойник, ако сте безопасен възрастен в живота на детето, говорете с него по тези проблеми. Това е най-добрият начин да ги предпазите от домашно насилие, както и да ги научите да мислят критично и да използват мъдрост. Домашното насилие е разрушително, както у дома, така и в училище. Нека сме сигурни, че знаем срещу какво се изправяме и се борим здраво за безопасността на нашите ученици!

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА УРОК С УЧЕНИЦИ ОТ НАЧАЛЕН КУРС

Преди да проведете урока, е важно да се запознаете с дейностите, които са предвидени за него. Освен това е необходимо да подготвите всички необходими материали.

Когато работим с група малки деца, трябва да знаем, че за домашното насилие трябва да се дискутира по принцип, без да се свързва с конкретни случаи за такова или да се насърчават децата да споделят лични истории в клас. Това е особено важно, когато провеждаме урок в училищна среда. Трябва да имаме предвид, че в групата ни е възможно да има деца, които живеят в условие на насилие и такива, за които това е чуждо. А посланията ни трябва да достигат до всички. Ако все пак в хода на дискусиата се стигне до споделяне е важно учителят да се погрижи анонимността на детето, което говори, да бъде запазена. В помощ на това е препоръчително в началото на урока да се постави инструкция към учениците, която при необходимост да се напомня. Например може да се каже:

„Ние днес ще говорим за насилието, *което може да се случи*

Norway grants

навсякъде, дори и вкъщи. Може да се случи така, че някой от вас да познава дете или възрастен, които са преживели насилие, но ние сега няма да говорим за това. Ако на някой му се прииска да сподели свой личен опит може да направи това, като дойде при мен след часа и аз ще го изслушам внимателно. Ако някой е бил груб с вас или ви е причинявал болка, това е неправилно, но вие не сте виновни! Днес ние няма да обсъждаме лични случки, а ще говорим за това, как да ги разпознаваме“.

Децата трябва да бъдат насърчавани да говорят! Основното послание, което всяко занимание, предназначено за малки деца, трябва да отправя, е, че има кой да ги чуе и разбере и че те не бива да се страхуват да споделят. Ако по време на урока, децата не са много активни, учителят може да ги раздели за работа в малки групи.

Схема за урок за запознаване с понятието „домашно насилие“:

Започнете дискусия с учениците, като ги поканите да кажат какво е семейство. Насърчавайте ги да изброяват различни форми на семейни отношения, като им задавате насочващи въпроси. Например: *„Колко членове има семейството? Баба, дядо, леля, чичо и други част ли са от нашето семейство? Кой още е част от семейството?“*. *Ако децата не са активни, отговаряйте вие с разнообразни примери.*

След това прочетете следните примери:

„Семействата са различни. Някои родители сключват брак, други не. Някои семейства са с много членове (майка, баща, деца...), други с по-малко (например само майка и дете, само баща и дете, баба/дядо и дете или пък само родители без деца). В някои семейства роднините на родителите живеят заедно с тях под един покрив. А може в дома ни да живее човек, който не е член на нашето семейство – например близък приятел или роднина на

Norway grants

родителите ни. *Товага заедно с този друг човек, ние споделяме едно домакинство.*“

Въведете темата за отношенията в семейството/домакинството, като кажете, че когато хората живеят заедно е много важно те да се разбират. В живота обаче се случва често това да не е така и дори между членовете на едно семейство или хората, които живеят заедно, да възникват конфликти, които са много трудни за преодоляване. Това се случва както между възрастните, така и между децата.

Нормално е хората да се карат и да не се разбират. Това се случва често. Важното е обаче, когато се караме, да внимаваме за това какво казваме на другия, как се държим с него и какво правим. Недопустимо е да бъдем груби, дори когато сме много ядосани или смятаме, че сме прави! Това правило важи и за възрастните, и за децата.

В дома никой не бива да доминира над останалите, защото всички членове на семейството са еднакво важни и всеки член на семейството или домакинството – най-малкият или най-възрастният, без значение дали е силен или е слаб физически или болен, дали е източникът в къщи на доходите или е „главата“ на семейството, няма право да се държи грубо с останалите членове и да упражнява насилие над тях.

Поканете децата да дадат примери за насилие и да кажат защо е лошо?

Запишете няколко примера на дъската, след което категоризирайте примерите по форма и вид. Допълнете списъка със следните примери:

Физическо насилие: блъскане, удряне, ритане плесници; замерване с предмети; заплашване с оръжие или нараняване с него; заключване; нанасяне на побой, удари по тялото;

Сексуално насилие: принуждаване на дете или възрастен да се съблича против волята си; принуждаване на детето да пипа тялото или гледа дете или възрастен, докато е гол;

Norway grants

Психическо и емоционално насилие: обиди, груб език, подигравателни думи; скандали; заплахи; казване на другия, че е лош и затова е наказван; недопускане на другия да има приятели; говорене на децата лоши неща за другия родител;

Икономическо насилие: когато всички пари са в единия член на семейството и той не ги споделя с останалите или когато на някой член на семейството се налага да проси пари или да взема заеми.

В заключение кажете, че за жалост, на всеки може да се случи да бъде свидетел на насилие или да преживее насилие. Ако върху нас е упражнено насилие това не ни прави лоши хора и никога не е по наша вина! Дори когато ни се каже, че сме си го заслужили, защото сме сгрешили.

Запомнете: Никога пострадалият не е виновен. Ако върху нас е упражнено насилие, ние не сме виновни дори и да мислим, че сме го предизвикали. Ако ние сме пострадали, това не ни променя, това не е срамно и не ни променя. Виновни сме и ще се променим, ще станем лоши, ако ние извършим насилие.

В помощ в работата с деца на тема насилие може да използвате поредицата книжки „Говори с детето. Дай му сила!“, достъпни онлайн на адрес www.kidsprotect.eu.

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА УРОК С УЧЕНИЦИ ОТ СРЕДЕН КУРС

Целта на тази дейност е да помогнете на юношите да разберат разликата между различните типове социални отношения. Юношите трябва да се научат да разграничават характеристиките на приятелството и на другите типове социални отношения.

Направете следната игра:

Раздайте на всеки ученик по четири малки листчета и ги помолете на отделно листче да напишат по една социална дейност/нещо, което обичат да правят с приятели, най-добър приятел, съученици, познати.

ОБИЧАМЕ
ДА ПРЕКАРВАМЕ
ВРЕМЕТО СИ ЗАЕДНО.

МОГА ДА РАЗЧИТАМ
НА НЕГО/НЕЯ.

ПИШЕМ СИ
ДОМАШНИТЕ
ЗАЕДНО.

ПОЗДРАВЯВАМ ГИ,
КОГАТО ГИ СРЕЩНА.

Norway grants

Юношите трябва да напишат само дейността/ какво правят, когато срещнат или прекарват времето си със съответната група, без да записват конкретни имена, нито типа социални взаимоотношения, които имат с тях.

Изреченията, написани на листчетата, трябва да изглеждат по следния начин:

След като всички изпълнят задачата, съберете листчетата в кутия. След това всеки юноша тегли по едно листче, прочита написаното и се опитва да познае за кой тип отношения се отнася то. Останалите ученици могат да се съгласят или съответно не с направеното предположение. В края на играта прочетете следната дефиниция:

Приятелството е зряло отношение, което включва общуване, споделяне, разбиране на мислите и чувствата, грижа и подкрепа един за друг в случай на нужда. Освен това зрялото приятелство е продължително във времето и надживява случайните конфликти и караници. Приятелството е взаимно, което означава, че и двамата са избрали да бъдат приятели. Приятелството е основано на доверие и уважение. Приятелството означава да споделяш материални неща, както и мисли, чувства и интереси.

Приятелите са чувствителни: те се опитват да разберат чувствата и мислите на другия и си помагат взаимно. Приятелите съдействат и действат просоциално, готови са да се подкрепят един друг. Приятелството се основава на равнопоставеността, защото никой не доминира над другия. Точно обратното, отношенията между приятели им носят социални и емоционални ползи (помощ, подкрепа, грижа).

Приятелството е основано на доверие и уважение: Приятел-

Norway grants

ството означава да споделяш материални неща, както и мисли, чувства и интереси. Приятелите са чувствителни: те се опитват да разберат чувствата и мислите на другия и си помагат взаимно.

Приятелите съдействат и действат просоциално, готови са да се подкрепят един друг. Приятелството се основава на равнопоставеността, защото никой не доминира над другия. Точно обратното, отношенията между приятели им носят социални и емоционални ползи (помощ, подкрепа, грижа).

Обсъдете различията между приятели, най-добри приятели, съученици и познати.

Разбиране на позитивните отношения в интимната връзка (подходящо за деца над 14-годишна възраст)

Започнете дискусията като кажете, че тази част на урока е посветена на отношенията между партньорите в една интимна връзка. Може да кажете: „Различните хора имат различни очаквания спрямо това какво очакват от отношенията си с друг. Някои искат съвсем обикновена връзка, други търсят романс, трети търсят просто някой, който да е близо до тях. Понякога отнема време, докато намериш човека, който иска от връзката ви същото, каквото и ти“. Помолете учениците да помислят самостоятелно върху следните въпроси:

- Какво искам от връзката си с момиче/момче?
- Какво не искам?
- Какви качества харесвам в момичетата/момчетата?
- Какво не харесвам?

Уточнете, че не е нужно всички да споделят своите мисли, но дайте възможност на тези, които искат, да го направят. Докато водите тази дискусия овладявайте емоциите, които биха могли да настъпят в групата.

А сега нека поговорим за напрежението, което съществува око-

Norway grants

ло желанието/нежеланието ни да създадем интимна връзка. Нека някой от учениците да прочете следното:

Често напрежение или натиск около желанието ни да създадем интимна връзка може да се създаде от страна на връстниците ни – сякаш всички около мен вече имат гадже, само аз не. А може родителите ми да не ми позволяват да ходя по срещи или да не одобряват този, когото аз харесвам?

Когато върху нас е оказван подобен натиск, може да ни е много трудно да определим какво точно искаме от една връзка. Може да се случи така, че, без да искаме, да се окаже, че правим нещо под въздействието на натиск.

Проектът „РЕ-АКЦИЯ чрез информация срещу домашното насилие и насилието по полов признак“, се изпълнява с финансовата подкрепа на Малка грантова схема по Програма „Правосъдие“ на Норвежкия финансов механизъм 2014-2021

! Запомнете: по това как се чувстваме в дадена връзка
● може да разберем дали тя е добра или лоша!

Проектът „РЕ-АКЦИЯ чрез информация срещу домашното насилие и насилието по полов признак“, се изпълнява с финансовата подкрепа на Малка грантова схема по Програма „Правосъдие“ на Норвежкия финансов механизъм 2014-2021

ВЪПРОСНИК ЗА ОТНОШЕНИЯТА ВЪВ ВРЪЗКАТА

МОЯТ ПРИЯТЕЛ/ПРИЯТЕЛКА:

Изглежда харесва и цени личността ми

Не ми позволява да разговарям с
други момчета/момичета

Уважава чувствата, мнението, убежденията ми

Не харесва, когато аз споделям времето си с
приятели или семейството ми

Кара ме да се чувствам, сякаш трябва да
внимавам за това какво казвам или правя

Не се сърди, ако откажа да правим нещо
(включително секс или гледане на порно)

Следи това, което правя и пиша в социалните мрежи
или през телефона си

Щастлив/а е, когато направя нещо, за което съм
взел/а самостоятелно решение, когато имам
самостоятелни успехи

Често ме критикува или се държи грубо с мен

Опитва се да изглаждаме отношенията си,
когато се караме чрез компромиси и разговори

Понякога ме плаши или наранява с това,
че се държи агресивно

Ако опитам да се разделим, опитва или заплашва да
нарани себе си или мен

Чете дневника ми или съобщенията в
телефона ми без мое позволение

ВЪПРОСНИК ЗА ОТНОШЕНИЯТА ВЪВ ВРЪЗКАТА

Учителят раздава на учениците предварително подготвените листи с въпросника, който следва и ги поканва да подчертаят в червено всяко твърдение, което според тях е характеристика за лоши отношения и в синьо всяко твърдение, което се отнася до добрата, здравословна връзка.

След като приключат поканете различни ученици да споделят в какъв цвят са маркирали всяко твърдение, като мотивират избора си. След това поканете останалите да кажат дали са съгласни или не, като също изложат свои доводи. Накрая покажете верните отговори:

1. Изглежда харесва и цени личността ми
2. Не ми позволява да разговарям с други момчета/момичета
3. Уважава чувствата, мнението, убежденията ми
4. Не харесва когато аз споделям времето си с приятели или семейството ми
5. Кара ме да се чувствам сякаш трябва да внимавам за това какво казвам или правя
6. Не се сърди ако откажа да правим нещо (включително секс или гледане на порно)
7. Следи това което правя и пиша в социалните мрежи или през телефона си
8. Щастлив/а е когато направя нещо, за което съм взел/а самостоятелно решение, когато имам самостоятелни успехи
9. Често ме критикува или се държи грубо с мен
10. Опитва се да изглаждаме отношенията си когато се караме чрез компромиси и разговори
11. Понякога ме плаши или наранява с това, че се държи агресивно
12. Ако опитам да се разделим опитва или заплашва да нарани себе си или мен
13. Чете дневникът ми или съобщенията в телефона ми без мое позволение

Norway grants

В помощ на учителите за разговор в темата за насилието с младежи на възраст 14 – 16 години, може да се използва книжката „Не се срамувай, не се страхувай, говори, бори се“, част от поредицата книжки „Говори с детето, дай му сила!“, свободно достъпна в раздела за деца, възраст 14 – 17 години в сайта www.kidsprotect.eu.

КАК СВЕТЪТ СЕ БОРИ С ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ И НАСИЛИЕТО ОСНОВАНО НА ПОЛА?

МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ КАМПАНИИ

Борбата с домашното насилие и насилието основано на пола се осъществява по различни начини. Особено популярни и с доказана ефективност са кампаниите, които целят да насочат общественото внимание към проблема, да го осветлят и по този начин да предизвикат промяна в нагласите и институциите към действие. По правило информационни и застъпнически кампании могат да се реализират по всяко време, но по-често те се обвързват с някои от международно признатите дати за чествания по темата.

25 ноември - Международен ден за елиминиране на насилието над жени. Денят е приет по инициатива на ООН за премахване на насилието, упражнявано върху жени. За първи път този ден е отбелязан през 1999 година с резолюция на ООН. Традиционно и в България, датата се отбелязва от организациите, борещи се срещу насилието основано на пола. От тази дата започват и **16 дни на активност в борбата с насилието над жени** и продължава до **10ти декември, обявен от ООН за Международен ден за правата на човека.**

Norway grants

18 Октомври – Европейски ден за борба с трафик на хора. Обявен през 2007 г. по инициатива на тогавашния заместник-председател на Европейската комисия, г-н Франко Фратини. Датата се отбелязва ежегодно като важна част от дългосрочния ангажимент на Европейската комисия за превенция и борба с трафика на хора. Две от най-разпространените форми на трафик на хора са сексуалната и трудова експлоатация на жени.

8-ми март – Международен ден на жената, насочен основно към признаване правата на жените, равенството между половете, репродуктивните права на жените и насилието над жени. В исторически план датата се свързва а борбата на жени в различни държави за правото им да гласуват и да бъдат избирани и заемат публични длъжности, както и за правото им на труд и заплащане наравно с мъжете. В близкото минало на страната ни, под влияние на дипломатическите отношения, които България е поддържала с Русия и страните от бивша Югославия, 8ми Март бе познат и честван като Ден на майката. Тази тенденция се обръща в последните години и все по-отчетливо се чува гласът на гражданите и организациите, които обявяват деня за „ден на правата на жената“, обръщайки внимание на все по-високия брой идентифицирани случаи на домашно насилие над жени.

Ето и няколко примера за кампании в България, които набират широка популярност в последните години:

Манифест „Нито една повече“ на Феминистки Мобилизации¹² – неформален феминистки колектив, който се бори за социалното, икономическото и политическото равенство на половете.

Loveerors – Заблуди в любовта¹³: Книжка в нежни цветове, която показва цитати на българки, жертви на домашно насилие, с които жените опитват да нормализират ситуацията, в която са

12 <https://www.femmobi.com/>

13 <https://loveerrors.bg/>

Norway grants

били докато са били жертви на насилие.

Извърви километър в нейните обувки¹⁴: се провежда всяка година около Световния ден на жената - 8 март, от 2013 до 2018 г. Кампанията се осъществява по инициатива на Българския хелзинкски комитет, Алианса за защита от насилие, основано на пола, фондация „Ресурсен център Билитис“ и с подкрепата на различни партньори през годините като Българския червен кръст, Българския фонд за жените и други неправителствени организации, ангажирани с равноправието между половете и защитата от домашно насилие.

14 <https://www.facebook.com/InHerShoesBG/>

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Закон за защита от домашно насилие, изм. и доп. ДВ., бр. 69 от 11.08.2023 г., Lex.bg;
- Проект на доклад за Равнопоставеността на жените и мъжете за 2022 г, Министерство на труда и социалната политика, гр. София, 2023 г;
- Български фонд за жените, „Нито една повече: Отворено писмо на Български Фонд за Жените към новоизбраните народни представители и бъдещите членове на правителството за предприемане на незабавни мерки за борба с насилието над жени и домашното насилие!“, 16.11.2023 г, гр. София
- Работна група МОН и УНИЦЕФ, „Цялостна училищна програма за сигурна училищна среда и превенция на тормоза и насилието в училищата“ е изготвена от работна група в Министерството на образованието и науката, създадена със Заповед № РД-1493/05.06.2019 г., изм. и доп. със Заповед No РД 09-1918/29.07.2019 г., в изпълнение на Програмата за партньорство между УНИЦЕФ и Правителството на Република България (2018-2022 г.).
- Michele Lloyd, „Domestic Violence and Education: Examining the Impact of Domestic Violence on Young Children, Children, and Young People and the Potential Role of Schools“, The School of Education, University of Hertfordshire, Hatfield, United Kingdom.
- Санглас, Нурия Франколи; Мар Камараса Касалс, „Борба с мъжкото насилие върху ромските жени: Препоръки за предотвратяване, разкриване и намеса“; Surt. Fundació de dones. Fundació Privada, 2012 г.
- Закон за закрила на детето, изм. и доп. ДВ бр. 66, 01.08.2023 г., Lex.bg

Norway grants

- Колев, Деян; „Книга за учителя“, глава I, II, III; Издателство АСТАРТА, гр. Велико Търново, 2004 г., ISBN 954-8324-45-8
- Фондация „Център Надя“, клон Русе, „Програма за превенция на домашното насилие, помагало за учителя в началното училище“, гр. Русе, 2018 г.
- Фондация „Център Надя“, клон Русе, „Програма за превенция на домашното насилие, помагало за учителя, работещ с юноши“, гр. Русе, 2018 г.

Norway grants

Проектът „РЕ-АКЦИЯ чрез информация срещу домашното насилие и насилието по полов признак“, № BGJUSTICE-4.002-0009, се изпълнява с финансовата подкрепа на Малка грантова схема по Програма „Правосъдие“ на Норвежкия финансов механизъм 2014-2021.

Финансовият механизъм на Норвегия представлява приноса на Норвегия за изграждането на по-зелена, по-конкурентна и по-приобщаваща Европа.

Норвежкия Финансов механизъм допринасят за намаляване на социалните и икономически неравенства и укрепване на двустранните отношения с държавите бенефициери в Централна и Източна Европа и Балтийския регион. Норвегия работи в тясно сътрудничество с ЕС по линия на Споразумението за Европейското икономическо пространство.

Малката грантова схема (МГС) в рамките на програма „Правосъдие“ на НФМ 2014 – 2021 има за цел да подкрепи изпълнението на два резултата по Програмна област 21 от НФМ: „Ефективност и ефикасност на съдебната система, укрепване на върховенството на закона“:

Резултат 3 „Повишен капацитет на българските власти в областта на правосъдието за деца“;

Резултат 4 „Повишен капацитет на българските власти в областта на домашното насилие и насилието по полов признак“.

Фокусът на **Малката грантова схема** е върху ромската общност, по-конкретно към уязвими групи жени и деца.

Национален уебсайт на Норвежки Финансов Механизъм 2014-2021: www.norwaygrants.bg

Уебсайт на програма „Правосъдие“, Норвежки Финансов Механизъм 2014-2021:

<https://nfm.mjs.bg/>

Уебсайт на проекта:

www.reaction.euwomanbg.com

**ЕВРОКЛУБ
ЖЕНА**

Евроклуб Жена

Адрес: Ямбол 8600, ул. Г. С. Раковски 1

Тел.: 046/662939

Е-mail: eu_woman@abv.bg

Уебсайт: <http://www.euwomanbg.com>

FB: Евроклуб Жена/Euroclub Woman

Община Тунджа

Адрес: Ямбол 8600, пл. Освобождение 1

Тел.: 046/661565

Е-mail: contact@tundzha.net

Уебсайт: <http://www.tundzha.bg>

FB: Община Тунджа - Официална страница

Ямболска

търговско-промишлена палата

Адрес: Ямбол 8600, ул.Г.С. Раковски 1

Тел. 046/662939

Е-mail: yccibg@gmail.com

Уебсайт: <http://www.yccibg.com>

FB: Yambol Chamber of Commerce and Industry

Уебсайт на проекта:

<http://www.reaction.euwomanbg.com>

**Национален уебсайт на
Норвежки Финансов Механизъм 2014-2021:**

<http://www.norwaygrants.bg>

**Уебсайт на програма „Правосъдие“,
Норвежки Финансов Механизъм 2014-2021:**

<https://nfm.mjs.bg/>